

Ytringsfrihetens logikk

Av: [Parrhesia: kultur for kunnskap og utvikling. Filosof Anders P Petersen](#)

I vår tid er ytringsfrihet en vanskelig sak å diskutere. Grunnene til det er mange. Vi mangler kunnskap om dens opprinnelse og hensikt, og derfor også vansker med å vite hvor grensene går for hvilke ytringer og handlinger som faller innenfor demokratiets ytringslogikk og hensikt, og hvilke ikke. Som vanlig viser jeg kunnskaper som ikke finnes i pedagogikk og opplæring.

Pnyx, der den athenske folkeforsamlingen Ekklesia møttes. Bilde tatt av meg.

Et historisk tilbakeblikk:

I antikkens Athen oppstod som kjent demokratiet, som et utviklingsprosjekt, og ikke som et vedtak over natten. Her følger en kortversjon om ytringsfriheten og forståelsen av den. Demokratiets hensikt var særlig to ting: 1) Fravær av tyranni for hele byen, men også i mellommenneskelighet, hvor man befant seg i byen. 2) Forbedring, da de forstod at å snakke med hverandre er samfunnets viktigste utviklingskraft, og dertil også å utvikle kulturens stimulatorer, kunstene, og handlinger som skal vise oss noe.

Ytringsfrihet som prinsipp tilhørte å være fri borger. Retten til å ytre seg hvor som helst var et prinsipp mellom likeverdige borgere, uansett titler, stilling og rang. Men, man skulle fylle sin rolle. Ytringsfrihet var *isegoria*.¹ Men, et krav var at man skulle si noe som kunne gjøre noe bedre, at noen tok feil, eller at man selv ble utsatt for urett. Denne juridiske rett, grunnet i hensikt om rett, plikt, klokskap, sannhet, og ansvar, var *isonomia*.²

¹ Etymology

[Ancient Greek ἰσηγορία](#) (*isēgoría*).

isegoria [equality](#) of all [citizens](#) in [freedom of speech](#), specially in public assemblies.

The [right](#) of each [citizen](#) of a city (or other unit) to speak in public and address that city.

² Fra wikipedia: **Isonomia** (ἰσονομία "equality of [political rights](#),"^{[1][2]} from the Greek ἴσος *isos*, "equal," and νόμος *nomos*, "usage, custom, law,"^[1])

Men, som kjent: Det er ikke bare å dure i vei uten å tenke på sin egen sikkerhet. Det innebærer en mulig fare å si sannheten, og det særlig mot mennesker av overbevisning, mot mennesker som besitter forskjellige former for makt, og som derved kan ramme en ytrer på forskjellig vis. Det kan være farlig å bruke ytringsfriheten *selv* om hensikten er forbedring. Ignoranse, dumskap, og overbevisninger er høyst virkende i demokratiene, også.

Derfor innførte athenerne *parrhesia*.³ Parrhesia betød fryktløs tale, som risikofri tale. Den skulle forstås slik at det er av særlig modige borgere man trenger, fordi det er dem som opprettholder demokratiet. Noen er alltid sludere enn andre, og om der ikke finnes sannferdige modige borgere, ender vi i tyranni. Derfor skulle borgerne forstå at selv om de ikke likte det som ble sagt, og ytreren løp en risiko med å si sin mening eller kunnskap, så skulle borgerne tenke gjennom det som ble sagt; om var sant, rett, eller nyttig, eller kun for egen vinning, eller antidemokratisk overbevisning.

Mange ganger er det dessverre slik at folk ytrer seg som modige og kloke, og behersker de retorikken er det farlig, for retorikken er sannhetens fiende, som Platon sa.

Derfor innførte athenerne enda en ytringsfrihetsbestemmelse som het *grafè paranomon*.⁴ Det var en lov om å gjøre straffbart ytringer og forslag som var til skade for staten, altså demokratiet.

Hard-core demokrati: Vi skulle gjerne tro at et hard-core demokrati ville kjempe for alles rett til å ytre seg, nærmest uansett. Det er demokratisk ulogisk. Hvis vi skal tenke oss et «hard-core» demokrati, vil man forby alle ytringer som er ment til å svekke demokratiets prinsipper om likerettighet (*isegoria, isonomia*) uavhengig av kjønn, legning, bakgrunn, og religionsfrihet. Alle ytringer og handlinger som reellt og i prinsippet innebærer trusler mot demokratiet, den individuelle friheten, og hensikten med demokratisk forbedring av samfunnet, vil da forbys (*grafè paranomon*). Dette omfatter krav om aksept av kunst og kunstuttrykk, media, musikk, legninger, og verdier innen det demokratiske sinnelag -så å si, kan logisk ikke aksepteres i et slik samfunn. Bifall og støtte til slike krefter kan jo da heller ikke aksepteres.

Kan vi med dette som bakgrunn se om det i vår demokratiforståelse kan skisseres opp en grense som vi kan debattere opp mot, for slik å ta vare på vår frihet, fornuft, og våre verdier? Da unngår vi en demokratisk naivisme som truer oss selv.

I en slik debatt bør parrhesia av dem som taler; *parrhesiastes*, få et særlig kulturellt vern. Slik blir det litt lettere for samvittighetsfulle og kloke borgere å ta ordet i sin munn.

For mer om antikkens tenkning om dette: [Ytring, Forbedring og Utvikling](#).

³ Parrhesia is borrowed from a Greek word that means “to speak boldly, freely, or with bombastic bluntness.” It is saying something boldly and freely without leaving any doubt behind. It involves not only the freedom of speech, but also implies the use of truth in speech or writing. In Parrhesia, writers open their minds and hearts fully to the readers or [audience](#) through [discourse](#), and a [speaker](#) makes it clear what his opinion is. In simple words, it is a direct expression shown through words.

⁴ The *graphé paranómōn* ([Ancient Greek](#): γραφή παρανόμων), was a form of legal action believed to have been introduced at [Athens](#) under the [democracy](#) sometime around the year 415 BC. The name means "suit against (bills) contrary to the laws." The suit could be brought against laws or decrees that had already been passed, or earlier when they were merely proposals.